

METODIKA NASTAVE

POJAM I SUŠTINA NASTAVE

Prof. dr S. Gvozdenović

POJAM I SUŠTINA NASTAVE - KLJUČNI POJMOVI

NASTAVNI RAD I NASTAVNI PROCES – OSNOVNE KARAKTERISTIKE

- **Nastavni rad** čini jedinstvo uzajamno povezanih etapa sadržanih u planiranju i pripremanju, izvođenju nastavnog procesa i vrednovanju rezultata. Relativna samostalnost svake od ovih etapa rezultira i različitim pristupima svakoj od njih, kako u postojećoj didaktičko-metodičkoj literaturi tako i u samom nastavnom radu.
- **Nastavni proces** čine: pripremanje (tj. uvođenje učenika u nastavni rad), obrada novog gradiva, vježbanje, ponavljanje, provjeravanje i ocjenjivanje. Riječ je, dakle, o jedinstvu nastavnih sadržaja, organizacionih oblika rada i nastavnih metoda.

ODREDBE POJMA NASTAVA

- **Nastava je oblik vaspitanja kojim se ostvaruje uticaj na razvoj ličnosti.** Kao kontinuiran proces specifično ljudske aktivnosti, nastava je područje sticanja znanja, umijeća i navika, kao i središte razvijanja psihofizičkih sposobnosti učenika i formiranja pogleda na svijet.
- **Nastava se može posmatrati sa aspekta aktivnosti učenika i nastavnika kao proces učenja i poučavanja.** Učenje je aktivnost učenika, a poučavanje aktivnost nastavnika. Nastavnik (neposredno i posredno) podstiče i usmjerava aktivnosti učenika, drugim riječima, rukovodi *učenjem*. Utoliko učenje i poučavanje čine jedinstven proces interakcije između nastavnika i učenika.
- **Nastava se** – ako se ima u vidu vaspitanje i obrazovanje koje se ostvaruje u školama – **realizuje po utvrđenim nastavnim planovima i programima.** Pojam nastave odnosi se na učenje uz pomoć nastavnika koji osposobljava učenike za samostalno učenje podstičući njihov rad na samoobrazovanju.
- Nastava je simultano organizovan i institucionalizovan vaspitno-obrazovni **rad nastavnika i učenika koji se odvija prema unaprijed utvrđenom jedinstvenom nastavnom planu i programu.**

- Jedinstvo teorijske i praktične dimenzije nastave i svijeta vrijednosti determinišu njihovu uzajamnu povezanost i posredovanje.
- Sagledavanje uspješnosti nastave pojedinih predmeta treba posmatrati sa stanovišta kvaliteta znanja koje učenici usvajaju i s obzirom na mogućnosti koje nastavni proces pruža u razvoju individualnosti i kreativnog mišljenja učenika. **Nastavni sadržaji, prema tome, nijesu cilj obrazovanja već sredstvo koje bi trebalo da bude u funkciji realizovanja primarnog cilja – razvoja ličnosti učenika.**
- Koliko će nastava kao oblik vaspitanja usmjeravati duhovni razvitak uopšte, u velikoj mjeri zavisi od date društveno-istorijske stvarnosti i od brojnih faktora izvan same nastave.
- Verner Jeger ukazuje na značaj Grka kao vaspitača u shvatanju položaja individuumu u zajednici. ***Obrazovanje grčkog čovjeka, paideia, podrazumijeva brigu za oblikovanje duše i tijela, skladan razvoj duhovnih i fizičkih snaga ličnosti.*** Obrazovanje nije moguće bez *slike čovjeka kakav on treba da bude*, ono je proizvod vaspitanja koje se pokazuje u *spoljašnjem ponašanju i unutrašnjem držanju čovjeka.*
- **Cilj nastave: ostvarivanje vaspitanja i obrazovanja kao krajnjeg rezultata.**

CILJEVI SAVREMENE NASTAVE

- **Poboljšanje pedagoške efikasnosti škole**
- **Poboljšanje položaja učenika u školi**
- **Poboljšanje kvaliteta, trajnosti i primjenljivosti znanja**
- **Poboljšanje kvaliteta nastave i učenja**

AUTONOMIJA DUHA NASTAVE - pretpostavka za uspješnu produkciju nastavnog procesa

Duh nastave je, prema **Arturu Libertu**, metafizičke prirode, on je autonoman i mora sačuvati svoju slobodu i pored svih prolaznih pojava i formacija istorijske egzistencije.

- **Imanuel Kant** je *„vještinu vladanja“* i *„vještinu vaspitanja“* označio kao dva *najbitnija ljudska pronalaska*.
- Kant piše kaže da je „vaspitavanje najveći i najteži problem koji stoji pred čovekom“, da „čovjek ... nije ništa drugo do ono što od njega načini vaspitanje“.

Djecu treba vaspitavati za *„ideju čovečanstva“* – ne samo za sadašnje, već za jedno *„bolje buduće stanje“*, pri čemu vaspitavanje podrazumijeva:

- *disciplinovanje* (sprečavanje životinjskog u čovjeku),
- *kultiviranje* (sticanje umješnosti),
- *civilizovanje* (treba biti učtiv i mudar) i
- *moralizovanje* (čovjek treba da bira samo dobre ciljeve) – smatra Kant. „Dobri su ciljevi oni koje neminovno svaki čovjek odobrava i koji u isti mah mogu biti ciljevi svakoga čoveka.“

Kant mehaničkom poučavanju (*„dresuri“*) suprotstavlja *„istinsko prosvećenje“*; *najbitnije je, kaže on, da se djeca nauče misliti.*

IMANUEL KANT IDENTIFIKUJE KONKRETNE ZAHTEJEVE ZA VASPITAČA:

- a) djetetu treba dati punu slobodu (ako ona ne smeta slobodi drugih),
- b) djetetu treba pokazati da svoje ciljeve može postići samo ako dopusti da ih i drugi ostvare i
- c) djetetu treba dokazati da primoravanje doprinosi njegovom sopstvenom kultiviranju i slobodi.

Činjenica da je u svim zahtjevima sloboda pojedinca ograničena slobodom drugog, govori i o socijalnoj dimenziji vaspitanja: unutrašnje vrijednosti koje se tiču vaspitavanja ličnosti impliciraju vrijednosti s obzirom na čitav ljudski rod.

PRETPOSTAVKE – USLOVI *DOBRE NASTAVE*

- **povezivanje nastave sa životom i svijetom u kome živimo** (egzistencijalna dimenzija obrazovanja);
- **slobodan položaj učenika** (osposobljavanje učenika za samostalno sticanje znanja, učenik kao aktivni subjekt vaspitno-obrazovnog procesa) i
- **raznovidnost organizacije nastavnog procesa** (primjena različitih oblika i metoda rada).

JEDINSTVO UČENJA I POUČAVANJA

- Osnovni uslov da se učenici podstiču na intelektualno osamostaljivanje jeste da im se obezbijedi puna sloboda u iznošenju različitih mišljenja (u dijalogu, raspravi, diskusiji i komunikaciji uopšte) kako u redovnoj nastavi, tako i u vannastavnim aktivnostima.
- Kao što nema uspješnog učenja bez poučavanja, tako ne može biti riječi o uspješnom poučavanju ukoliko ono nije praćeno misaonom aktivnošću učenika. „Poznata izreka, da mi pri poučavanju učimo, istinita je i opravdana i u obrnutom smislu: Mi stvarno možemo samo onda učiti, ako pri tome sebe poučavamo. Zbog toga i smemo proširiti već često izraženu tvrdnju, da je život učenje, koja je nesumnjivo ispravna i koja nam toliko mnogo kazuje, na tezu: život je i poučavanje.“ A. Libert: *Filosofija nastave* (1935, 67–68).
- Uspješnost saradnje nastavnika i učenika zavisice od njihove obostrane aktivnosti na samom času, a ne samo od metodičkih zahtjeva, uputstava i preporuka. To je upravo prostor za stvaralačko potvrđivanje nastavnika, prostor za osposobljavanje učenika za samoobrazovanje i njihovo ispoljavanje kao aktivnih subjekata nastavnog procesa.